

"כי המקום אשר אתה עומד עליו" בכל מקום ובכל מצב: "אדמת קודש הוא"

|| הרה"ג ר' פנחס פרידמן ||

חפירות ג' בארות כנגד ג' אבות הקדושים

ונראה להרחיב הביאור בזה בהקדם לפרש המשך הכתובים: "ויאמר אנכי אלקי אביך אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב, ויסתר משה פניו כי ירא מהביט אל האלקים". וצריך ביאור מאחר שהקב"ה אמר לו: "אנכי אלקי אביך", מה ראה להוסיף שהוא: "אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב". נקדים מה שמצינו בפרשת תולדות חפירת האבות של האבות הקדושים (בראשית כו יח):

"וישב יצחק ויחפור את בארות המים אשר חפרו בימי אברהם אביו ויסתמום פלשתים אחרי מות אברהם, ויקרא להן שמות כשמות אשר קרא להן אביו, ויחפרו עבדי יצחק בנחל וימצאו שם באר מים חיים, ויריבו רועי גרר עם רועי יצחק לאמר לנו המים, ויקרא שם הבאר עשק כי התעשקו עמו, ויחפרו באר אחרת ויריבו גם עליה ויקרא שמה שטנה, ויעתק משם ויחפור באר אחרת ולא רבו עליה ויקרא שמה רחובות, ויאמר כי עתה הרחיב ה' לנו ופרינו בארץ".

וביאר הרמב"ן כי שלשה הבארות הם כנגד שלשה בתי מקדשות, לכן בשתי הבארות הראשונות "עשק" ו"שטנה" היתה מריבה בין רועי גרר לרועי יצחק, כי הם כנגד שני בתי מקדשות שנחרבו בעוונותינו הרבים, אבל הבאר השלישי "רחובות" שלא רבו עליה היא כנגד בית מקדש השלישי שיתקיים לנצח.

ויש להוסיף תבלין על פי הידוע כי ג' בתי מקדשות הם כנגד ג' אבות הקדושים, כמבואר בגמרא (פסחים פח.): "לא כאברהם שכתוב בו הו... ולא כיצחק שכתוב בו שדה... אלא כיעקב שקראו בית", וכתב ב"תורת משה" להאלישיך הקדוש פרשת בחוקותי (ויקרא כו יג ד"ה או יאמר). כי האויבים שלטו בשני בתי מקדשות שהיו בזכות אברהם ויצחק משום שיצאו מהם ישמעאל ועשו, אבל בית מקדש השלישי שיהיה בזכות יעקב אבינו שהיתה מטתו שלימה יתקיים לנצח נצחים בלי שום ביטול.

מענה יש לומר כי ג' הבארות שחפר יצחק הם כנגד ג' אבות הקדושים, באר הראשון הוא כנגד אברהם שיצא ממנו ישמעאל שכתוב עליו (בראשית כא כ): "וישב במדבר ויהי רובה קשת". ופירש רש"י: "היה יושב במדבר ומלסטם את העוברים הוא שנאמר ידו בכל", לכן מצד ישמעאל שעושק ומלסטם את הבריות רבו על הבאר, ויקרא יצחק את שם הבאר "עשק כי התעשקו עמו".

הבאר השני הוא כנגד יצחק שיצא ממנו עשו הרשע, ששרו של עשו הוא הס"מ המשטיין ומקטרג על ישראל, לכן מצד עשו רבו על הבאר ויקרא יצחק את שם הבאר "שטנה", ואילו הבאר השלישי שחפר יצחק הוא כנגד יעקב בנו המובחר שבאבות שהיתה מטתו שלימה, לכן לא רבו עליה ויקרא יצחק את שם הבאר "רחובות", ומפרש הטעם לכך: "ויאמר

חפץ חיים: היצר הרע מבלבל את דעתו של אדם, כי במקום אחר היה מסוגל לעבוד את ה' יותר טוב

"של נעליך מעל רגליך", הסר את המחיצות המבדילות בין רגליך לאור ה' שטמון בתוך הארציות

"כי המקום אשר אתה עומד עליו", בכל מקום שאתה עומד

"אדמת קודש היא", כי מלוא כל הארץ כבודו

תרגום יונתן: "כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש היא",

עתידיים ישראל לקבל את התורה כאן

ונראה לברר מקחו של צדיק דברי ה"חפץ חיים" על פי מה שכתב הגה"ק בעל "בני יששכר" בספרו "אגרא דפרקא" (סימן דש) בלשון קדשו:

"הרב מהר"מ חאגיז בספרו משנת חכמים מביא בשם חכמי הרמז, דענין לבישת המנועלים הוא כדי שלא יגע בשרו על האדמה, כי בחטאו של האדם נתקללה, על כן עושין הפסק בין הרגל לאדמה. וכתב דבעבור זה במקום אדמת קודש, שיצאה האדמה מכלל ארור לכלל ברוך יש לילך יחף, וזהו של נעליך מעל רגליך כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש הוא עכ"ד.

ובזה מצאנו טוב טעם למה שאמרו רז"ל (שבת קכט.) [לעולם] ימכור אדם כל מה שיש לו ויקח מנועלים לרגליו, דכיון שההפסק הוא בכדי להפסיק בין הקללה, על כן ימכור כל מה שיש לו ויקח מנועלים להפסיק, וזה שמברכין על מנועלים שעשה לי כל צרכי, כי זהו כל צרכי לחפץ בברכה ולהפסיק הקללה.

ובזה מצאנו ראינו כפשוטו טוב טעם ביום הקדוש יום הכפורים נאסר בנעילת מנעל, כי נתקדשה הארץ בקדושת היום ויוצאת אז מן הקללה לברכה. ותבין ביום המקווה לישועה יום שנולד בן דוד [תשעה באב] נאסר בנעילת מנעל, להורות שעל ידי משיח בן דוד תצא האדמה מקללתה לברכה".

לפי זה נראה לפרש דברי ה"חפץ חיים", שהקב"ה רמו למשה באמרו: "של נעליך מעל רגליך כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש הוא", כי הן אמת שאחרי חטא עץ הדעת נתקללה האדמה ולכן צריך ללבוש נעליים לרגליו, כדי להפסיק בין האדם ובין קללת האדמה, אולם הקב"ה רמו למשה שכל אחד מישראל יש בכוחו לגלות את הניצוץ האלקי הטמון בתוך האדמה, עד כדי כך שיזכה לגילוי השכינה שנמצאת באותו מקום, ועל ידי זה שוב לא יצטרך ללבוש נעליים לרגליו כמו שיהיה בגאולה העתידה כשימלא כבוד ה' את כל הארץ.

אולם לא כן היא הדרך הישרה שיבור לו האדם, אלא צריך להאמין באמונה שלימה שכל אחד מישראל מסוגל לעבוד את ה' בכל מקום ובכל זמן, שהרי הקב"ה נמצא בכל מקום ובכל מצב בעולם כמו שאומרים המלאכים בשירתם לה' (שם ו ג): "קדוש קדוש קדוש ה' צבאות מלא כל הארץ כבודו", אלא שצריך להסיר מקודם כל המחיצות של ברזל החוצצים בין האדם לקונו, כמאמר הנביא (ישעיה נט ב): "כי אם עוונותיכם היו מבדילים ביניכם לבין אלקיכם", ואז יזכה לגלות את אור ה' בכל מקום בעולם.

הנה כי כן זהו ביאור הפסוקים: "וירא מלאך ה' אליו בלבת אש מתוך הסנה, וירא והנה הסנה בוער באש והסנה איננו אוכל", ומזה הבין משה רבינו שהקב"ה נמצא בתוך הסנה, לכן מחמת גודל השתוקקותו להתקרב ולהתדבק עם ה', "ויאמר משה אסורה נא ואראה את המראה הגדול הזה מדוע לא יבער הסנה".

על כך אמר לו הקב"ה: "אל תקרב הלום", אין אתה צריך לעלות בהר ולהתקרב עד הלום כדי להתחבר עם ה', אלא "של נעליך מעל רגליך", הסר נא את הנעלים שהם בבחינת מחיצות של ברזל, המבדילות בין רגלי האדם לקדושת ה' שנמצאת בכל הארץ, ואז תגלה "כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש הוא", כי הקב"ה נמצא בכל מקום ובכל זמן, אלו תוכן דבריו הקדושים בתוספת ביאור.

בגאולה העתידה לא יצטרכו ללבוש נעליים

אמנם יש להעיר על דברי ה"חפץ חיים" ממה ששינוי בגמרא (שבת קכט.): "לעולם ימכור אדם קורות ביתו ויקח מנועלים לרגליו". הרי מבואר מזה שצריך ללבוש נעליים לרגליו, אם כן איך מפרש ה"חפץ חיים" מאמר ה' למשה: "של נעליך מעל רגליך", שראוי להסיר הנעליים שהם בבחינת מחיצה בין האדם לקדושת ה' שנמצאת בכל הארץ.

בפרשתנו פרשת שמות אנו למדים על הגילוי הראשון שנתגלה הקב"ה למשה רבינו במראה הסנה (ג א):

"ומשה היה רועה את צאן יתרו חותנו כהן מדין, וינהג את הצאן אחר המדבר ויבוא אל הר האלקים חורבה, וירא מלאך ה' אליו בלבת אש מתוך הסנה, וירא והנה הסנה בוער באש והסנה איננו אוכל, ויאמר משה אסורה נא ואראה את המראה הגדול הזה מדוע לא יבער הסנה.

וירא ה' כי סר לראות, ויקרא אליו אלקים מתוך הסנה ויאמר משה משה ויאמר הנני, ויאמר אל תקרב הלום של נעליך מעל רגליך, כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש הוא, ויאמר אנכי אלקי אביך אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב, ויסתר משה פניו כי ירא מהביט אל האלקים".

בתרגום יונתן מפרש מה שאמר הקב"ה למשה: "כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש היא", כי במקום זה בהר חורב יקבלו ישראל את התורה: "ארום אתרא דאנת קאים עלוי אתר קדיש הוא, ועלוי את עתיד לקבלא אורייתא למלפא יתה לבני ישראל", וצריך ביאור איך זה מתקשר עם מה שאמר לו הקב"ה תחילה: "אל תקרב הלום", הלא במתן תורה נתקרב משה אל הקב"ה ככתוב (שמות יט כ): "ויירד ה' על הר סיני אל ראש ההר ויקרא ה' למשה אל ראש ההר ויעל משה".

עוד ראוי להתבונן כי מאחר שהזהיר הקב"ה את משה: "אל תקרב הלום", שלא יתקרב אל הסנה הבוהר באש שהקב"ה שוכן שם, מדוע הוסיף לומר לו: "של נעליך מעל רגליך כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש הוא", הלא באותו מקום שעמד משה רחוק מהסנה לא היה מקום קדוש. וכבר הרגיש בכך הרמב"ן שמפרש בלשון קדשו:

"כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש הוא, אף על פי שהיה רחוק מן הסנה הזהירו בזה, כי נתקדש כל ההר בדרת השכינה אל ראש ההר כאשר בשעת מתן תורה, ומשה בהר היה כי שם עלה, שנאמר ויבא אל הר האלהים חרבה, והסנה היה בראש ההר, והנה כולו קדוש ואסור בנעילת הסנדל, וכך אמרו (שמו"ר ב ג) בכל מקום שהשכינה נגלת אסור בנעילת הסנדל, וכן ביהושע (יהושע ה טו), וכן הכהנים לא שמשו במקדש אלא יחפים".

"של נעליך מעל רגליך"

כדי לבאר כל זה פתח דברינו יאיר ברעיון נשגב מתורתו של הגה"ק בעל "חפץ חיים" זי"ע, שמפרש בדרך עבודה פסוק זה: "כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש הוא", כי כאשר נתבונן נראה שכך היא דרכו של היצר הרע, שמכניס באדם כל מיני מחשבות איך למנוע ממנו לעסוק בתורה ועבודת ה', בטענות שוא כי לפי מצבו ומקומו קשה לו לעבוד את ה', ואכן אם ישתנה מקומו ומצבו לטובה, שלא יהיו לו שום מניעות יעסוק בתורה ובעבודת ה' כראוי.

כי עתה הרחיב ה' לנו ופרינו בארץ, כי מיעקב נולדו יי"ב שבטי יי"ה שהיו כולם צדיקים.

חפירות הבארות כדי לגלות הניצוץ האלקי הטמון בארץ

ועתה בא וראה יסוד גדול שכתב ב"שפת אמת" (פרשת תולדות תרל"ג) בשם זקינו הגה"ק בעל חידושי הרי"ם, לבאר בדרך עבודה ענין מה שחפרו האבות הקדושים את הבארות, שנתכוונו בזה לחפור בארציות הגשמית והחומרית, כדי לגלות את הניצוץ האלקי הטמון בתוכה, ובלשון קדשו: **"אדוני אבי זקני מורי ורבי ז"ל הגיד בענין הבארות שחפרו אבותינו, להסיר החיצוניות למצוא הארה הגנוזה, שבכל מקום יש נקודה פנימיות"**.

והוסיף ה"שפת אמת" לבאר ענין זה (שם תרמ"ז) על פי מה שכתוב במעשה בראשית (בראשית א ט): **"ויאמר אלקים יקוו המים מתחת השמים אל מקום אחד ותראה היבשה ויהי כן"**. הביאור בזה כי למעלה בשמים אור ה' מגולה בלי שום הסתר, אבל למטה אור ה' מוסתר בארץ שזהו ענין המים המכוסה בעפר, כי התורה הנמשלת למים כמאמרם (ב"ק יז): **"אין מים אלא תורה"**, והמים מכוסים בעפר הארץ לרמז כי אור ה' מוסתר בארציות עולם הזה.

וזהו הענין שחפרו האבות הקדושים בארץ החומרית, כדי לגלות **"באר מים חיים"** אור ה' הטמון במעמקי האדמה, וכל אחד מג' אבות הקדושים חפרו בארץ דרך מיוחדת לפי מדתם, איך לגלות גם בארץ החומרי באר מים חיים שהוא אור ה', וסללו בכך את הדרך לכל ישראל עד סוף כל הדורות, כי בכל פעם שיתייגע איש ישראל לחפור בארץ כדי לגלות את המים שהוא אור ה', יזכה לגלות את הניצוץ האלקי שטמון בארץ עכדה"ק.

יומתק להבין בזה מדוע שלימות הגילוי של הבארות בלי שום מריבות, היה בבאר השלישית **"ורחובות"** שהיא כנגד יעקב אבינו, על פי המבואר בזוהר הקדוש (פרשת ויצא קמו): כי יעקב הוא עמוד התורה: **"על שלשה דברים העולם עומד, על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים, התורה דא יעקב, העבודה דא יצחק, גמילות חסדים דא אברהם"**. והנה התורה שנמשלה למים הרי היא בבחינת **"באר מים חיים"** - אור ה' הטמון בארציות ומכוסה בעפר, על כן דוקא כאשר אנו עוסקים בתורה בבחינת יעקב עמוד התורה, יש לנו הכוח לחפור בארץ ולגלות **"באר מים חיים"** הניצוץ האלקי הטמון בארץ.

הנה כי כן כאשר נשלב את דברי ה"חפץ חיים" עם דברי החידושי הרי"ם וה"שפת אמת", יאיר לנו להבין מה שאמר הקב"ה למשה רבינו במחזה הסנה: **"אל תקרב הלום"**, אין אתה צריך לעלות בהר כדי להתחבר עם ה', אלא **"של נעליך מעל רגליך"**, הסר את נעליך שהן המחיצות המבדילות בין האדם לניצוץ האלקי הטמון בארץ, ואז תגלה: **"כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש הוא"**, שתזכה לגלות הניצוץ האלקי הטמון במעמקי הארציות.

אולם הלא יש מקום לבעל דין לומר, שלא כל אחד מסוגל למצוא הניצוץ האלקי הטמון בארץ, לכן הוסיף הקב"ה לומר לו: **"ויאמר אנכי אלקי אביך אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב"**, שחפרו ג' בארות בארץ כל אחד לפי מדתו, כדי לגלות הניצוץ האלקי הטמון בתוך הארציות, וסללו בכך את הדרך לכל ישראל שכל אחד יוכל ללכת בדרכם, ומעיד הכתוב כי משה אכן זכה לגילוי אור ה' גם בעמדו במקומו, עד כדי כך: **"ויסתר משה פניו כי ירא מהביט אל האלקים"**.

מעתה יתבאר דברי התרגום יונתן שמפרש הפסוק: **"כי המקום אשר אתה עומד עליו**

אדמת קודש היא", כי במקום זה יקבלו ישראל את התורה על הר סיני, שהרי כבר נתבאר כי ההצלחה הגדולה של הבאר השלישי בלי שום מריבה, כדי לגלות את הניצוץ האלקי **"באר מים חיים"** היתה בזכות יעקב עמוד התורה, וזהו שאמר הקב"ה למשה כי בזכות התורה שיקבלו על המקום הזה יזכו לגלות אור ה' הטמון בארץ.

כל מקום בעולם קשור עם איזו פרשה בתורה

בדרך זו במסילה נעלה להרחיב ביתר ביאור דברי התרגום יונתן, על פי מה שמצינו חידוש גדול בספר "בוציא דנהורא" להרה"ק

מעתה נראה כי כאשר איש ישראל דבוק בתורה שהקב"ה ברא בה את העולם, הרי הוא זוכה לא רק למצוא את המקום המיוחד לו כנגד חלק תורתו, אלא זאת ועוד שהתורה שהיא תבלין כנגד היצר הרע כמבואר בגמרא (קידושין ל:): **"בראתי יצר הרע ובראתי לו תורה תבלין, ואם אתם עוסקים בתורה אין אתם נמסרים בידו"**, מסייעת בידו שיוכל להתגבר על היצר ולעבוד את ה' באותו מקום המיוחד לו.

הנה כי כן יאיר לנו להבין מה שאמר הקב"ה למשה כפירוש ה"חפץ חיים": **"אל תקרב הלום"**, אין אתה צריך לעלות בהר עד הלום כדי להתחבר עם ה', אלא **"של נעליך מעל רגליך"**, הסר את המחיצות המבדילות בין רגלי האדם לניצוץ אלקי הטמון בארץ, ואז תגלה: **"כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת**

קודש הוא", כי הקב"ה נמצא בכל מקום ובכל זמן.

אך שמא יאמר האדם מאיפה יהיה לי הכוח לגלות הניצוץ הטמון במקום השייך לשורש נשמתי, לכן הוסיף הקב"ה לומר: **"כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש היא"**, כי במקום זה יקבלו ישראל את התורה שהקב"ה ברא בה את העולם, ועל ידי עסק התורה ימצא את המקום ששייך לתיקון נפשו בעולם הזה, וגם יתגבר על היצר הרע המונע ממנו למצוא את הניצוץ האלקי הטמון במקום זה ששייך לשורש נשמתו.

הקב"ה שנקרא "מקום" קובע מקומו של אדם

חשבתי דרכי לבאר על פי האמור מה שמצינו שהקב"ה נקרא בתואר **"מקום"**, כמבואר במדרש (ב"ר סח ט) על הפסוק שנאמר אצל יעקב אבינו (בראשית כח יא): **"ויפגע במקום, רב הונא בשם רבי אמי אמר, מפני מה מכנין שמו של הקב"ה וקוראין אותו מקום, שהוא מקומו של עולם ואין עולמו מקומו"**.

ונראה לומר בזה רעיון חדש, כי מה שנקרא הקב"ה בתואר **"מקום"** על שם **"שהוא מקומו של עולם"**, הכוונה בזה שהקב"ה קובע לכל נברא את מקומו המיוחד לו בעולם, כלומר באיזה מקום בעולם יחיה, מה יהיה מעמדו הגשמי והרוחני, כדי שיוכל להשלים בו כראוי את תפקידו ושליחותו בעולם הזה.

לפי זה נשכיל להבין כי בכל מקום שהכתוב או חכמינו ז"ל מכנים את הקב"ה בתואר **"מקום"**, הרי זה כדי ללמדנו שהאדם צריך לקבל באהבה את מעמדו ומקומו בעולם הזה, מאחר שהקב"ה שהוא מקומו של עולם, בחר בשבילו את המקום המיוחד שיוכל להשלים בו כראוי את תפקידו בעולם הזה.

ויש לומר כי מטעם זה כתוב אצל יעקב אבינו: **"ויפגע במקום וילן שם כי בא השמש"**. ומפרש המדרש שפגע בהקב"ה שנקרא **"מקום"**, וצריך ביאור מדוע בחר הכתוב לכנות כאן את הקב"ה בתואר **"מקום"**. אך לפי האמור נראה שהכתוב בא ליישב קושיא עצומה, מאחר שהמקום הזה היה במקום המקדש בהר המוריה, מה ראה יעקב על ככה שישן במקום כל כך קדוש.

לכן כדי לתרץ ענין זה אומר הכתוב: **"ויפגע במקום"**, שפגע יעקב בהקב"ה שנקרא **"מקום"** על שם שהוא קובע לכל נברא המקום שהוא צריך להיות בו, והנה כאן קפצה הארץ ליעקב כדי שיהיה במקום המקדש, זאת ועוד, ששקעה לו השמש לפני הזמן, כמו שפירש רש"י: **"ויפגע במקום, שקפצה לו הארץ... כי בא השמש, ששקעה לו חמה פתאום שלא בעונתה כדי שילין שם"**, ומזה הבין יעקב כי זהו רצון ה' שילין שם.

רחש לבי דבר טוב לבאר בזה מנהג בני אשכנז, לנחם את האבלים בנוסח: **"המקום ינחם אתכם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים"**. וצריך ביאור מה שמכנים כאן את הקב"ה בתואר **"מקום"**. אך לפי המבואר הענין הוא נפלא, כי מאחר שאנו רוצים לנחם את האבלים שנפטר להם אחד משבעה קרובים, אנו אומרים להם: **"המקום ינחם אתכם"**.

פירוש הקב"ה שנקרא **"מקום"** על שהוא קובע לכל אחד המקום המיוחד לו, רק הוא יכול לנחם אתכם, כי הוא יודע מתי הגיע הזמן לשנות את מקום חיותו של האדם מהעולם הזה לחיי העולם הבא, **"בתוך שאר אבלי ציון וירושלים"**, שגם להם קובע הקב"ה מתי לשנות את מקום הגלות למקום של גאולה.

"ברוך המקום ברוך הוא... כנגד ארבעה בנים דברה תורה

בדרך זו יומתק להבין מה שיסד בעל הגדה של פסח: **"ברוך המקום ברוך הוא, ברוך שנתן תורה לעמו ישראל ברוך הוא, כנגד ארבעה בנים דברה תורה, אחד חכם, ואחד רשע, ואחד תם, ואחד שאינו יודע לשאול"**. וצריך ביאור מה שמכנים כאן את הקב"ה בתואר **"מקום"**.

אך לפי האמור יש לפרש הכוונה בזה, על פי מה שמצינו בגמרא (ב"ב טז). כי איוב אמר להקב"ה: **"בראת צדיקים בראת רשעים"**. ותמה בעל התניא ב"לקוטי אמרים" (פרק א) הלא מבואר בגמרא (נדה טז): שהקב"ה קובע לכל אדם לפני לידתו כל מה שיהיה: **"גיבור או חלש, חכם או טיפש, עשיר או עני, ואילו רשע או צדיק לא קאמר"**, אם כן איך אמר איוב: **"בראת צדיקים בראת רשעים"**.

ותירץ (שם פרק כז) שלא נתכוון לומר שהקב"ה ברא ממש צדיקים ורשעים, אלא כוונתו שברא בני אדם אשר מטבעם נמשכים להיות צדיקים, וכן בני אדם שמטבעם יש להם יצר גדול להיות רשעים, אבל בודאי שלכל אחד מהם עדיין יש בחירה לכאן או לכאן, אלא שבכח עסק התורה שהיא תבלין כנגד היצר הרע יוכל כל אחד לפי בחינתו להתגבר על היצר הרע.

הנה כי כן זהו שייסד בעל הגדה: **"ברוך המקום ברוך הוא"**, שקובע לכל נברא מקומו ומעמדו המיוחד בעולם לתיקון נפשו, **"ברוך שנתן תורה לעמו ישראל ברוך הוא"**, כי על ידי עסק התורה שבה נברא העולם ימצא האדם את מקומו ויצליח להתגבר על יצרו, ומזה נשכיל להבין כי **"כנגד ארבעה בנים דברה תורה, אחד חכם, ואחד רשע, ואחד תם, ואחד שאינו יודע לשאול"**, כי כל אחד מהם יש לו מקום מיוחד, שקבע לו הקב"ה הנקרא **"מקום"** לתיקון נפשו על ידי עסק התורה.